

Ewa DĄBROWSKA
Uniwersytet Jagielloński
Biblioteka Jagiellońska

WPLYW KOMPUTERYZACJI I INFORMATYZACJI NA PROCESY GROMADZENIA ZBIORÓW W BIBLIOTECE JAGIELLOŃSKIEJ NA TLE POLSKICH BIBLIOTEK UCZELNIANYCH

Trwający od ponad dwudziestu lat w naszym kraju rozwój technologii informatycznych spowodował rewolucyjne zmiany w bibliotekach. Do realizacji polityki gromadzenia zbiorów zaczęto wykorzystywać rozmaite narzędzia informatyczne. Komputeryzacja zmieniła technikę pracy, a często i jej organizację. Rozwój Internetu umożliwił szybki i darmowy dostęp do informacji o rynkach wydawniczym i księgarskim, a także do źródeł weryfikacji i pozyskiwania danych bibliograficznych. Zmieniła się polityka gromadzenia zbiorów, coraz większą rolę zaczęły odgrywać publikacje elektroniczne. Obserwuje się wręcz odchodzenie od prenumeraty drukowanych czasopism na rzecz dostępnych online. Dzięki katalogom komputerowym i narzędziom wbudowanym w bazy online możliwe stało się bieżące badanie wykorzystania zbiorów, co ułatwia decyzję o selekcji lub nabyciu kolejnych egzemplarzy. Portale internetowe ułatwiły komunikację z użytkownikami i otoczeniem biblioteki także w zakresie spraw dotyczących gromadzenia zbiorów: składaniem dezyderatów, gospodarką dubletami, uzupełnianiem zbiorów (listy pozycji poszukiwanych przez bibliotekę). Niniejszy artykuł ma na celu zbadanie sytuacji polskich bibliotek uczelnianych w tym zakresie na podstawie rozślanych ankiet oraz literatury.

Wstęp

Rozwój technologii informatycznych diametralnie zmienił oblicze polskich bibliotek, o czym wie każdy bibliotekarz, rozpoczynający swoją pracę przed 1990 r., choć z pewnością w wielu bibliotekach dało się to odczuć znacznie później. Początki automatyzacji w bibliotekach w Polsce sięgają wprawdzie lat 60. XX w.¹, jednak dopiero rozpowszechnienie się mikrokomputerów na przełomie lat 80. i 90. oraz pojawienie się dostępu do Internetu w Polsce umożliwiło szerokie zastosowanie nowych technik w bibliotekarstwie. Biblioteki uczelniane, zwłaszcza politechnik i uniwersytetów, szybko doceniły wagę i znaczenie nowych technik informacyjnych dla podniesienia jakości swoich usług, o czym świadczą m.in. liczne konferencje

¹ E. Ścibor: Zarys historii mechanizacji i automatyzacji bibliotek w Polsce, [w:] A. Jacquesson: Automatyzacja bibliotek: zarys historyczny, strategie, perspektywy. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1999, s. 12-13.

poruszające problematykę automatyzacji bibliotek, organizowane niemal od początku lat 90. XX w.², oraz mające miejsce w tych latach pierwsze wdrożenia komputerowych systemów³. Temat przemian w bibliotekach uczelnianych pod wpływem nowych technologii był już poruszany w literaturze⁴, niniejszy artykuł ma natomiast na celu przedstawienie zmian w procesach gromadzenia zbiorów w polskich bibliotekach uczelnianych pod wpływem stosowania rozmaitych narzędzi informatycznych oraz postępującej informatyzacji kraju. Zainteresowanie budzi to, czy i jak zmieniła się technika i organizacja pracy działów zajmujących się gromadzeniem zbiorów, a także sama polityka gromadzenia zbiorów.

Literatura dotycząca komputeryzacji procesów gromadzenia zbiorów jest już dość obszerna, temat ten był poruszany na wielu konferencjach, w monografiach i czasopismach bibliotekarskich⁵. Na temat możliwości wykorzystania nowych mediów w gromadzeniu zbiorów pisała Anna Filipowicz z Biblioteki Narodowej⁶, na łamach czasopism i na konferencjach poruszany był także wpływ przemian technologicznych i informacyjnych na zakres i rodzaj gromadzonych zbiorów oraz na

² Zob. m.in.: *Automatyzacja bibliotek: wybór materiałów z konferencji „Automatyzacja bibliotek”* Wrocław, 11-13 grudnia 1992 r. Leopoldinum, Wrocław 1993; *Komputery w bibliotekach – Polska’94: I Forum SBP’94. Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*, Chorzów 10-12 czerwca 1994 r. Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1994; *Automatyzacja bibliotek łódzkich: dziś i jutro. Materiały z sesji*, Łódź 7 grudnia 1995 r. Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Łódź 1995; *Komputeryzacja bibliotek a potrzeby użytkowników: materiały konferencyjne*, Kraków-Łopuszna, 16-18 maja 1995 r. Biblioteka Główna Politechniki Krakowskiej, Kraków 1995 oraz wiele późniejszych konferencji.

³ Zob. m.in.: E. Chrzan: *Komputeryzacja bibliotek naukowych w Polsce. Ewolucja świadomości*, [w:] M. Wojciechowska (red.): *Elektroniczny wizerunek biblioteki*. Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2008, s. 183-192.

⁴ E. Dudzińska: *Zmiany struktury i realizacji podstawowych funkcji bibliotek uczelnianych w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych*, [w:] K. Masikowska (oprac. red.): *Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce, technice i gospodarce*, materiały z seminarium, Łódź-Konopnica, 20-22 września 1995 r. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź 1995, s. 15; R. Frączek, I. Swoboda: *Wpływ nowych technologii na przemiany pracy współczesnych bibliotek szkół wyższych*, [w:] I. Socha (red.): *Biblioteki szkół wyższych w społeczeństwie wiedzy: uwarunkowania i wybrane zagadnienia. T. 2, Narzędzia i formy funkcjonowania*. Uniwersytet Śląski, Katowice 2010, s. 46-94; M. Seta: *Zmiany w strukturach organizacyjnych bibliotek akademickich*, [w:] M. Wojciechowska (red.): *Koncepcje organizacyjne bibliotek*. Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2012, s. 73-80.

⁵ Zob. m.in.: EBIB – Materiały konferencyjne nr 11: II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław, 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 07.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/> oraz publikacje poświęcone komputeryzacji konkretnych bibliotek: B. Żmigrodzka (red.): *Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu*. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007; G. Piotrowicz (red.): *Komputeryzacja Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – dziesięć lat doświadczeń*. Centrix.pl s.c. Krzysztof Cebula i Tomasz Kalota, Wrocław 2006. Zob. też bibliografia przy artykule: E. Dąbrowska: *Problem komputeryzacji procesów gromadzenia zbiorów w polskich bibliotekach naukowych – możliwości systemów bibliotecznych a potrzeby bibliotek*. „Bibliotheca Nostra”, nr 3 (25), 2011, s. 122-124.

⁶ A. Filipowicz: *Internet w gromadzeniu zbiorów*, [w:] J. Wołosz (red.): *Jak automatyzujemy biblioteki publiczne? Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich*, Warszawa 2001, s. 121-126; A. Filipowicz: *Nowe media w pracy działu gromadzenia*. „Biuletyn EBIB”, nr 2, 1999, [dostęp 08.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib02/filip.html>

organizację pracy⁷. Badane i przedstawiane były też możliwości komunikacji pracowników gromadzenia zbiorów z użytkownikiem biblioteki przez portal biblioteczny oraz wykorzystania serwisu internetowego w celu kształtowania księgozbioru⁸.

Opracowanie to zostało oparte na wynikach rozesłanych ankiet, obserwacjach i doświadczeniach własnych autorki⁹ oraz na literaturze, której wykaz znajduje się w bibliografii. Ankieta została rozesłana do 83 bibliotek uczelni z listy rankingowej Perspektyw i Rzeczypospolitej za 2012 rok. Niestety, procent odpowiedzi okazał się dość niski, uzyskano 26 odpowiedzi, a więc zaledwie 31%. Opierając się na tym sposobie zebranych informacji, trudno więc stworzyć pełen obraz przemian procesów gromadzenia zbiorów w polskich bibliotekach uczelnianych. Wykorzystane one zostaną raczej do stworzenia tła, na którym przedstawione będą przemiany, które dokonały się w Bibliotece Jagiellońskiej (BJ). Tym niemniej należy podkreślić, że 24 z tych bibliotek działa przy uczelniach z pierwszej pięćdziesiątki listy rankingowej.

Ankieta, podzielona na 5 części, zawierała 24 pytania. Pierwsza część dotyczyła samej komputeryzacji, a więc daty pojawienia się mikrokomputerów w bibliotece, ewentualnych programów i baz danych poprzedzających właściwą komputeryzację, za którą uznaje się wdrożenie ogólnobibliotecznego systemu komputerowego, datę ewentualnego wdrożenia modułu gromadzenia zbiorów, innych baz i programów wspierających procesy gromadzenia zbiorów, pozostałych jeszcze w użyciu kartotek tradycyjnych oraz zmian organizacyjnych pod wpływem komputeryzacji i udostępniania przez gromadzenie informacji o dopiero zamawianych publikacjach w katalogu online. Druga część dotyczyła wykorzystywania w bieżącej pracy elektronicznych i innych źródeł informacji o rynku wydawniczym i źródeł danych

⁷ Zob. m.in.: B. Bednarek-Michalska: Opis stanowiska pracy specjalisty gromadzenia dokumentów elektronicznych (DE). „Bibliotekarz”, nr 4, 2001, s. 15-19; D. Dąbrowska-Charytoniuk: Konsorcja jako nowy sposób gromadzenia dostępów do światowych zasobów informacji naukowej. „Forum Bibliotek Medycznych”, R. 1, nr 2, 2008, s. 170-180; J. Stępnik: Polityka gromadzenia zbiorów elektronicznych – od samofinansowania do licencji krajowych, [w:] Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? Łódź 15-17 czerwca 2010 r. Materiały konferencyjne. Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 71-84; Z. Szkutnik: Konsorcja biblioteczne – nową formą organizacji gromadzenia wydawnictw ciągłych, [w:] A. Sokołowska-Gogut (red.): Wdrażanie nowych technik zarządzania w instytucjach non-profit na przykładzie naukowej biblioteki akademickiej. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1998, s. 245-258; E. B. Zybort: Nowe tendencje w zakresie organizacji i zarządzania bibliotekami, [w:] Organizacja i zarządzanie bibliotekami w aspekcie automatyzacji: problemy i perspektywy, materiały z ogólnopolskiego seminarium, Gdańsk, 8-9 grudnia 1997 r. Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy, Warszawa 1998, s. 26-38.

⁸ Zob.: E. Dąbrowska: Ocena użyteczności internetowych narzędzi angażujących użytkownika i otoczenie biblioteki w proces kształtowania księgozbioru, [w:] M. Wojciechowska (red.): Bibliotekarze i czytelnicy w dobie nowych technologii i koncepcji organizacyjnych bibliotek. Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2013, s. 103-118.

⁹ Autorka uczestniczyła w pracach zespołu zajmującego się implementacją systemu VTLS w Bibliotece Jagiellońskiej, odpowiadając za program VTLS/AFAS, który obsługuje procesy gromadzenia zbiorów.

bibliograficznych; trzecia zmian w polityce gromadzenia zbiorów pod wpływem wzrastającej podaży i zainteresowania czytelników publikacjami dostępnymi online i innymi elektronicznymi. Pytania z czwartej części miały sprawdzić, czy wykorzystywane są narzędzia informatyczne badające używanie zbiorów, jeśli chodzi zarówno o publikacje elektroniczne, jak i drukowane. Ostatnia część odnosiła się do możliwości zarządzania zbiorami i kształtowania księgozbioru za pomocą portalu bibliotecznego, czyli zbierania dezyderatów czytelników, oferowania tytułów zbędnych i dubletów innym bibliotekom lub czytelnikom oraz publikowania list publikacji poszukiwanych przez bibliotekę.

Terminologia

Dla sprecyzowania tematu niniejszego artykułu potrzebne jest zdefiniowanie terminów „komputeryzacja” i „informatyzacja”.

Encyklopedie PWN nie notują żadnego z tych terminów¹⁰, natomiast internetowa wersja encyklopedii PWN, dostępna na portalu internetowym Wydawnictwa Naukowego PWN, tłumaczy termin „komputeryzacja” jako wprowadzanie komputerowych metod przetwarzania danych w zarządzaniu, sterowaniu procesami technologicznymi, projektowaniu i innych¹¹.

„Słownik współczesnego języka polskiego” notuje termin „komputeryzacja” i tłumaczy go jako „zastosowanie komputerów do gromadzenia i przetwarzania danych w zakładach pracy, urzędach, uczelniach itp.”, a termin „komputeryzować” jako wyposażać zakład pracy, szkołę, biuro itp. w komputery¹². Nie podaje natomiast znaczenia słowa „informatyzacja”.

Oba te terminy zawiera „Uniwersalny słownik języka polskiego”¹³. Według niego „komputeryzacja” to „instalowanie komputerów, sieci komputerowych w firmach, przedsiębiorstwach”, a „komputeryzować” to „wprowadzać komputeryzację”. „Informatyzacja” jest definiowana przez „szerokie wykorzystywanie nowoczesnych metod przetwarzania informacji w gospodarce, technice itp.”, a „informatyzować” to „upowszechniać systemy informacyjne w różnych dziedzinach życia”¹⁴.

¹⁰ Wielka encyklopedia PWN. T. 1-31. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2001-2005. Nowa encyklopedia powszechna PWN. T. 1-8. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2004.

¹¹ Encyklopedia PWN: Komputeryzacja, [dostęp; 08.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3924656/komputeryzacja.html>

¹² B. Dunaj (red. nauk.): Słownik współczesnego języka polskiego. T. 2. Wydawnictwo SMS, Kraków 2000, s. 254.

¹³ S. Dubisz (red.): Uniwersalny słownik języka polskiego. T. 2. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2003, s. 191.

¹⁴ Ibidem, T. 1, s. 1213.

„Podręczny słownik bibliotekarza” definiuje tylko termin „komputeryzacja”, objaśniając jego znaczenie jako „automatyzację pracy realizowaną za pomocą komputera, wprowadzanie nowoczesnych metod przetwarzania danych przy użyciu komputera”¹⁵.

Bardziej interesujące, bo wyjaśniające relację zachodzącą między komputeryzacją a informatyzacją, okazują się definicje zawarte w Wikipedii. Zatem „komputeryzacja poprzedza informatyzację i polega na wprowadzaniu komputerów do przedsiębiorstw i urzędów, zastępując tym samym ręcznie uzupełniane formularze przez formularze elektroniczne, papierowe archiwa przez bazy danych i wprowadzając pocztę elektroniczną lub komunikatory internetowe jako system komunikacji”¹⁶. Natomiast „informatyzacja następuje dopiero po komputeryzacji i polega na racjonalnym wykorzystaniu uprzednio wprowadzonych już danych do systemów informatycznych w możliwie największym dopuszczalnym zakresie przez inne systemy informacyjne”¹⁷.

Definicje zacytowane jako ostatnie najbardziej odpowiadają sensowi tematu niniejszego artykułu – ogólne wprowadzenie i wykorzystanie komputerów w pracy oddziałów zajmujących się gromadzeniem zbiorów oraz o wykorzystywanie przez te działy informacji już wprowadzonych do rozmaitych systemów informacyjnych.

Komputeryzacja procesów gromadzenia zbiorów

Początki komputeryzacji Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów BJ to pierwsze mikrokomputery na biurkach bibliotekarzy na przełomie lat 80. i 90. XX w. Dzięki temu mieli oni czas na oswojenie się z nową techniką przed przystąpieniem do kompleksowej automatyzacji biblioteki. Maszyny do pisania zostały wyparte przez edytory tekstu, kalkulator i ręcznie robione tabele zostały zastąpione przez arkusz kalkulacyjny Lotus 123. Na potrzeby procesów gromadzenia zbiorów powstały pierwsze bazy danych. Sekcje Kupna i Wymiany oraz Darów prowadziły wspólną bazę zagranicznych zamówień i przybytków na książki w programie Micro CDS/ISIS, a ten obsługiwał wysyłkę publikacji uczelnianych do kontrahentów wymiany. Jedną z pierwszych zewnętrznych baz danych wykorzystywanych w pracy była baza adresowa wydawców polskich na dyskietce.

¹⁵ G. Czapnik, Z. Gruszka, H. Tadeusiewicz (oprac.): Podręczny słownik bibliotekarza. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2011, s. 156.

¹⁶ Wikipedia: Komputeryzacja, [dostęp: 08.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Komputeryzacja>

¹⁷ Wikipedia: Informatyzacja, [dostęp: 08.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Informatyzacja>

Podobnie działo się w wielu bibliotekach. W 14 z 25 bibliotek, które odpowiedziały na ankietę, przy gromadzeniu zbiorów wykorzystywano mikrokomputery i rozmaite programy oraz bazy danych jeszcze przed całościową komputeryzacją. Często były to programy autorskie, w niektórych bibliotekach, podobnie jak w BJ, używano programu Micro CDS/ISIS, w 1 MAK, tworzono też bazy w Excelu lub w programie Microsoft Access. W 17 bibliotekach komputery pojawiły się w działach przed 1995 r., w niektórych przypadkach był to jednocześnie moment wdrażania modułu gromadzenia, będącego częścią systemu zintegrowanego. Obecnie moduł gromadzenia wykorzystuje 16 bibliotek, 2 dopiero mają to w planach, 2 korzystają z niego tylko w ograniczonym zakresie, a 6 bibliotek dotąd go nie wdrożyło i nie planuje tego. Wciąż 6 bibliotek pracuje z wykorzystaniem własnego, autorskiego oprogramowania, a 2 z innym niż ogólnobiblioteczny.

Uwagę zwraca fakt, że wdrażanie modułu gromadzenia nie zawsze następowało jednocześnie z wdrożeniem systemu bibliotecznego. W połowie bibliotek nastąpiło to po kilku latach, a w niektórych nawet po ponad dziesięciu! Na fakt opóźnionego lub całkowitego poniechania wdrażania modułów gromadzenia wskazywała już w 2005 r. Danuta Dudziak¹⁸. Według niej oferowane narzędzia nie są jeszcze w pełni dostosowane do potrzeb bibliotek w Polsce i wymagają modyfikacji. Potwierdzały to opinie bibliotek, wyrażone w odpowiedziach na pytania przeprowadzonej przez D. Dudziak ankiety. 40% badanych przez nią bibliotek wskazywało na braki potrzebnych funkcji w modułach gromadzenia i konieczność wspomaganie się dodatkowymi programami.

Specyfiką BJ jest to, że jako jedyna z bibliotek, które zaimplementowały system VTLS, wdrożyła równocześnie oprogramowanie tej firmy, obsługujące gromadzenie zbiorów, Acquisition and Fund Accounting System (AFAS)¹⁹. AFAS nie był integralną częścią systemu VTLS, ale umożliwiał obustronną komunikację z katalogiem online²⁰. Skrócone opisy bibliograficzne książek, wprowadzane do katalogu komputerowego przez osoby zajmujące się gromadzeniem zbiorów, a następnie kopiowane do AFAS-a były widoczne dla czytelnika od momentu zamówienia. W ten sposób wprowadzano zarówno opisy książek, które starano się dopiero pozyskać do biblioteki, jak i książek otrzymywanych w ramach egzemplarza obowiązkowego czy darów.

¹⁸ D. Dudziak: II Seminarium „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”. Omówienie ankiety, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11, II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 07.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/dudziak.php>

¹⁹ Był to program działający w systemie operacyjnym DOS, napisany w dBase4.

²⁰ Dokładniejszy opis programu AFAS, zob.: E. Dąbrowska: AFAS – system obsługi zamówień i księgowania wydatków w ocenie użytkownika. „Bibliotekarz”, nr 3, 1998, s. 11-14.

Po doświadczeniach wieloletniej pracy z tym oprogramowaniem i testowaniu wersji próbnej modułu gromadzenia VTLS/VIRTUA zdecydowano się na odejście w gromadzeniu od pracy w systemie zintegrowanym i stworzenie własnego programu do obsługi procesów gromadzenia zbiorów. Wpływ kolejnych numerów czasopism rejestruje się bezpośrednio w katalogu online. System VTLS/VIRTUA funkcjonuje w 8 z 26 bibliotek, które odpowiedziały na ankietę. Jednak tylko 2 z nich, Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego (BUG) i Biblioteka Politechniki Gdańskiej, wdrożyły moduł gromadzenia, z tym, że ta druga ze względu na procedury przetargowe nie wprowadza zamówień na książki, rejestruje jedynie już nabyte publikacje. Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, która dotąd w gromadzeniu zbiorów wykorzystywała własne bazy danych w systemie Microsoft Access²¹ dopiero planuje wdrażanie tego modułu. Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego wdrażanie przerwała i dalsze prace uzależnia od reakcji producenta na zgłoszone uwagi. Wielu bibliotekarzy negatywnie ocenia ten moduł gromadzenia, głównie ze względu na trudności w jego obsłudze, czasochłonność i brak możliwości korekty błędów, które wymagają interwencji administratora systemu, choć z kolei dla pracowników BUG-u jedyną wadą jest niemożność drukowania księgi akcesyjnej.

Wśród bibliotek pracujących w innych komputerowych systemach bibliotecznych opinie także bywają podzielone, ale nigdzie moduł gromadzenia nie był oceniany tak źle, jak moduł gromadzenia VTLS/VIRTUA. Odsetek bibliotek stosujących moduły gromadzenia swoich systemów jest o wiele wyższy, właściwie wyjątkami są biblioteki, które ich nie używają. Powstaje pytanie, co jest tego przyczyną? Czy należy dopatrywać się jej w pochodzeniu producenta ze Stanów Zjednoczonych i pierwotnym powstaniu tego systemu komputerowego na potrzeby bibliotek amerykańskich, które są inne niż potrzeby polskich bibliotek²²?

Na 5 bibliotek stosujących system ALEPH, tylko 1 nie wyraziła swojej opinii, 2 podały, że program spełnia ich potrzeby, 1 stosuje go w niepełnym zakresie – tylko do czasopism, 1 zadeklarowała potrzebę dodatkowych programów, które są tworzone przez miejscowych informatyków. Biblioteki „horizonowe”, w tym te z nowszą wersją Symphony, w 3 przypadkach wyraziły zadowolenie z modułu gromadzenia, choć Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Łodzi stwierdziła, że nowa wersja jest

²¹ K. Mojejko-Kotlińska: Bazy danych w automatyzacji funkcji bibliotecznych w BG UMCS w Lublinie, [w:] A. Nowakowski (red.): Infobazy '2002 – bazy danych dla nauki, materiały konferencji, Gdańsk 24-26 czerwca 2002 r. Centrum Informatyczne TASK, Gdańsk 2002, s.183-188.

²² Na rozbieżności między podstawowymi założeniami modułu gromadzenia VTLS/Virtua a potrzebami i realiami funkcjonowania polskich bibliotek wskazuje: P. Domino: Baza rejestracyjna oddziału gromadzenia BUWr. „Biuletyn EBIB”, nr 4, 2005, [dostęp: 03.09.2013 r.] Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/65/domino.php>

bardziej skomplikowana i wymaga więcej czasu. Biblioteka Uniwersytetu Adama Mickiewicza wskazała na problemy z indeksowaniem i wyszukiwaniem oraz pewne braki funkcyjne²³. Według Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika wadą jest brak możliwości obsługi wymiany międzybibliotecznej. Jest to jednak charakterystyczne chyba dla wszystkich systemów zintegrowanych²⁴. Problem ten poruszany już był w literaturze m.in. odnośnie systemu PROLIB²⁵ czy ALEPH²⁶. Z 3 bibliotek pracujących w systemie PROLIB 1 nie wdrożyła modułu gromadzenia, a pozostałe 2 są zadowolone z jego funkcjonowania. Inne, pojedyncze biblioteki stosujące różne systemy są z reguły zadowolone z programów obsługujących gromadzenie (KOHA, Patron, Sowa, TINLIB).

Biblioteki wspierają się dodatkowymi programami i bazami danych w realizacji procesów gromadzenia zbiorów, czasami także tradycyjnymi kartotekami. BJ wciąż prowadzi (w celach informacyjnych) kartoteki tytułów wydawnictw ciągłych w prenumeracie, wpływających w ramach egzemplarza obowiązkowego, wymiany i darów, nie rejestrując jednak w nich wpływu, oraz tradycyjny papierowy rejestr przybytków. Inne biblioteki prowadzą rejestry pomocnicze wykorzystując: Excel, Access, Axapta, QuickCart i Dropbox. Użytkowane są, pozostające poza głównym systemem, bazy dla celów wymiany międzybibliotecznej, przetargów, dostawców i inne. Dotyczy to 9 z 26 bibliotek, ale aż 16 wciąż prowadzi tradycyjne kartoteki i papierowe księgi akcesyjne lub inwentarzowe. Najczęściej są to kartoteki wydawnictw ciągłych (8 bibliotek), prowadzone dla celów wymiany (7 bibliotek), poza tym pojawia się kartoteka podręczników, publikacji wyłączonych, zamówień rozliczanych między różnymi jednostkami uczelnianymi. Niektóre biblioteki posiadają wciąż wieloma tradycyjnymi kartotekami, inne jedną lub dwoma. Widać więc, że do pełnej komputeryzacji procesów gromadzenia zbiorów jeszcze daleko, nawet jeśli miałyby się do tego używać zróżnicowanego oprogramowania, niekoniecznie modułu zintegrowanego systemu bibliotecznego, jeśli nie daje to satysfakcjonujących efektów.

²³ Autorskie bazy wspomagające pracę gromadzenia zbiorów w Bibliotece Uniwersytetu Adama Mickiewicza opisuje B. Skoczyński: Narzędzia informatyczne do zarządzania pracą Oddziału Gromadzenia w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. „Bibliotekarz”, nr 6, 2007, s. 9-12.

²⁴ E. Dąbrowska: Problem komputeryzacji procesów gromadzenia zbiorów w polskich bibliotekach naukowych – możliwości systemów bibliecznych a potrzeby bibliotek. „Bibliotheca Nostra”, nr 3 (25), 2011, s. 122.

²⁵ K. Żmigrodzka: Nowe formy pracy Oddziału Gromadzenia Zbiorów, [w:] B. Żmigrodzka (red.): Ewolucja procesów bibliecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 62; J. Dziak: Zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych w procesie gromadzenia zbiorów na przykładzie biblioteki wyższej uczelni technicznej, [w:] D. Pietruch-Reizes i W. Babik (red.): Usługi – aplikacje – treści w gospodarce opartej na wiedzy. Polskie Towarzystwo Informatyki, Warszawa 2004, s. 170.

²⁶ D. Janusz: ALEPH w gromadzeniu – ocena narzędzia po 4 latach eksploatacji, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 19.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/janusz.php>

Komputeryzacja pociąga za sobą zmiany w: technikach i metodach pracy, organizacji pracy lub struktury bibliotecznej. W literaturze często wskazuje się na łączenie oddziałów gromadzenia i opracowania w wyniku komputeryzacji²⁷. W BJ, poza zmianami w technice i metodach pracy, w związku z komputeryzacją nie nastąpiły poważniejsze zmiany organizacyjne, natomiast wzmocniono współpracę pomiędzy oddziałem gromadzenia zbiorów a działami zajmującymi się formalnym opracowaniem zbiorów. Przede wszystkim skoncentrowano się na unikaniu dublowania tych samych czynności przez różne działy. W przypadku książek najbardziej czasochłonne było ich wstępne katalogowanie przez pracowników gromadzenia zbiorów oraz sprawdzania w katalogach pod kątem dubletów publikacji pozyskanych w ramach egzemplarza obowiązkowego. Zamiast łączyć działy czy przesuwac pracowników pomiędzy gromadzeniem a opracowaniem w 1998 r. zdecydowano o zaprzestaniu wstępnego katalogowania książek w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Na podjęcie takiej decyzji najbardziej wpłynął lawinowy wzrost wpływów po 1989 r. – z ok. 27 tys. woluminów druków zwartych i ciągłych rocznie w latach 80. XX w. do prawie 70 tys. pod koniec lat 90. XX w. Od tamtej pory książki, zarejestrowane w zbiorczej ewidencji wpływów i opatrzone pieczętkami akcesyjnymi, przekazywane są dwa razy w tygodniu do Oddziału Opracowania Druków Zwartych Nowych i na bieżąco katalogowane. Dla oszczędności czasu książki z egzemplarza obowiązkowego sprawdzane są pod kątem dubletów dopiero na etapie opracowania formalnego²⁸. Dzięki temu dwie osoby zajmujące się książkami w Sekcji Egzemplarza Obowiązkowego mogą zająć się upominaniem

²⁷ L. Derfert-Wolf, T. Skibnicka: Praktyczne zastosowanie TQM w zarządzaniu biblioteką, [w:] A. Sokołowska-Gogut (red.): Wdrażanie nowoczesnych technik zarządzania w instytucjach non-profit na przykładzie naukowej biblioteki akademickiej, Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1998, s. 47; W. Dziadkiewicz: Struktury organizacyjne bibliotek akademickich – odbiciem zmian, [w:] A. Sokołowska-Gogut (oprac. red.): Badania porównawcze polskich bibliotek naukowych, materiały z konferencji (Kraków 19-21 września 2001 r.). Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2001, s. 148; I. Gajda, A. Ptak: Struktury organizacyjne nowoczesnych bibliotek uczelnianych, [w:] Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? IV Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź 15-17 czerwca 2010 r. Materiały konferencyjne. Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 142; A. Kegel, M. Świerczyńska-Boisse: Biblioteka uczelni technicznej w zmienionych warunkach na przykładzie Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej, [w:] Masikowska K. (oprac. red.): Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce, technice i gospodarce, materiały z seminarium, Łódź-Konopnica 20-22 września 1995 r. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź 1995, s. 72; M. Seta: op.cit., s. 77; G. Tetela: Przemiany struktury organizacyjnej systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego, [w:] K. Heska-Kwaśniewicz (red.): W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Żmigrodzkiemu. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 87-94.

²⁸ Dublety z egzemplarza obowiązkowego stanowią średnio ok. 5% wpływów.

wydawców o niedostarczone egzemplarze obowiązkowe, a i w innych sekcjach bibliotekarze zajmują się pozyskiwaniem materiałów do zbiorów, a nie ich opracowywaniem.

W 15 bibliotekach, które odpowiedziały na ankietę, nie nastąpiły żadne zmiany organizacyjne w oddziałach gromadzenia zbiorów, wskazywano jedynie na zmiany w bibliotece poza nimi. W 1 bibliotece reorganizacja znacznie poprzedziła komputeryzację, ułatwiając jej przeprowadzenie, natomiast 1 skomputeryzowana była od początków swojego istnienia. Inna planuje reorganizację po przenosinach do nowego gmachu, co jest sytuacją ułatwiającą takie działanie. Kolejne zmiany sprowadziły się do przesunięcia jednego pracownika z działu opracowania do działu gromadzenia. Zmiany w strukturze organizacyjnej w zakresie gromadzenia zbiorów nastąpiły natomiast w 10 bibliotekach. Polegały one na łączeniu działów gromadzenia i opracowania bądź wydzielania z działu gromadzenia czasopism, włączanych do opracowania. Wskazuje się na pewien korzystny aspekt takiego łączenia działów, gdyż pozwoli na uniknięcie monotonii i znużenia. Wielogodzinna praca przy monitorze może nie być efektywna, a pracownik zajmujący się jednocześnie gromadzeniem i opracowaniem zbiorów nie musi spędzać całego czasu pracy przy komputerze, co uatrakcyjnia jego pracę²⁹.

Taka organizacja pracy przy wykorzystaniu zintegrowanego systemu bibliotecznego daje możliwość udostępnienia czytelnikom informacji o nabytkach w trakcie opracowania i dopiero planowanych. Tymczasem biblioteki niechętnie to czynią, tym bardziej, że czytelnicy nie zawsze rozumieli odpowiednie oznaczenia w statusie egzemplarza, natomiast zniecierpliwienie i rozdrażnienie wzbudzała w nich konieczność długiego oczekiwania na pożądaną publikację, której opis był już widoczny w katalogu. BJ przez kilka lat (1994-1998) uwidaczniała w katalogu online opisy bibliograficzne zamówień i wpływów, zapoczątkowywane przez pracowników Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Tym tzw. kadłubkom (bez głowy, czyli opisom bibliograficznym bez hasła) inni bibliotekarze, zwłaszcza zajmujący się katalogowaniem, zarzucali zaśmiecanie katalogu, a przez to obniżanie jego prestiżu, zwłaszcza gdy chodziło o długo czy nigdy nie realizowane zamówienia. Zaprzestanie inicjowania opisów bibliograficznych przez pracowników gromadzenia, spowodowane, jak podano wyżej, lawinowym wzrostem wpływów rozwiązało ten problem (problem przynajmniej w oczach bibliotekarzy).

²⁹ M. Śliwińska: Impresje na temat zmian organizacyjnych w bibliotece, [w:] A. Jazdon, E. Stachowska-Musiał (red. meryt.): Biblioteka naukowa: automatyzacja, organizacja, zarządzanie. Materiały z konferencji naukowej „Organizacja i zarządzanie bibliotekami w procesie automatyzacji”, Poznań 15-17 listopad 1994 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1995, s. 133.

Z ankietowanych bibliotek tylko 4 (a więc 20%) udostępnia w katalogu online opisy bibliograficzne publikacji już od momentu ich zamówienia od dostawcy, jedna w ograniczonym zakresie – tylko nowości polskie, a kolejna dopiero po zarejestrowaniu wpływu. Jest to zbieżne z danymi zebranymi w 2005 r. przez Bożenę Grocholską, która twierdzi też, że podobnie wygląda sytuacja w bibliotekach zagranicznych³⁰.

Informatyzacja warsztatu gromadzenia zbiorów

Na warsztat gromadzenia zbiorów poza różnymi kartotekami składa się odpowiednio wyposażony księgozbiór podręczny, zawierający przede wszystkim wydawnictwa, będące źródłem informacji o instytucjach wydawniczych, księgarskich, bibliotekach i informacji bibliograficznej o książkach. Wydawnictwa te służą głównie sprawdzaniu poprawności opisu dezyderatów, typowaniu do zamówienia pozycji zgodnych z profilem gromadzenia biblioteki, identyfikacji i lokalizacji wydawnictw i instytucji związanych z książką i informacją.

Jedną z oznak wpływu informatyzacji na procesy gromadzenia zbiorów jest wyparcie drukowanych źródeł informacji o książce przez źródła elektroniczne, dostępne online. W BJ drogie, referencyjne wydawnictwa, pozyskiwane zwykle jako dary od zaprzyjaźnionych bibliotek zachodnich po nabyciu przez nie nowszych roczników zostały wycofane z księgozbioru podręcznego do magazynów. Dotyczy to zwłaszcza takich tytułów jak ISBN Directory, Ulrich's, Verzeichniss Lieferbarer Bücher, które były źródłem informacji o firmach wydawniczych, wydawnictwach ciągłych i zwartych. Straciły znaczenie mikrofilmowe i mikrofiszowe katalogi zbiorów zachodnich bibliotek, niegdyś cenne, sprowadzane przy okazji wizyt we współpracujących bibliotekach, zwłaszcza niemieckich. Znacznie zmalała liczba katalogów wydawców z całego świata, napływających do lat 90. XX w., obficie zastąpiona ofertą internetową, także rozsyłaną pocztą e-mail.

„Przewodnik Bibliograficzny”, nadal pozostający głównym źródłem informacji o polskich publikacjach, zwłaszcza w sprawach związanych z egzemplarzem obowiązkowym, przestał ukazywać się drukiem i wykorzystywana jest jego wersja w formacie PDF.

³⁰ B. Grocholska: Status rekordu „odkryty” – czy warto pokazywać opis bibliograficzny na etapie zamówienia książki, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 03.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/grocholska.php>

Równie duże znaczenie w pracy gromadzenia ma katalog centralny NUKAT i wyszukiwarka KaRo, jeśli idzie o polskie publikacje, zwłaszcza wobec braku katalogów składowych polskich wydawców. Obecnie przez bibliotekarzy zajmujących się gromadzeniem zbiorów wykorzystywane są przede wszystkim katalogi internetowe bibliotek narodowych i katalogi centralne, strony internetowe wydawców polskich i zagranicznych, księgarń, bibliografie online.

Dużym ułatwieniem w pozyskiwaniu informacji o nowościach są newslettery, które oferują portale wydawców i księgarń oraz serwisy o tematyce księgarskiej i wydawniczej. Wskazują na to również wyniki ankiety. Podczas gdy drukowane katalogi wydawców są bardzo ważne dla 5 bibliotek, a ważne dla 9, to katalogi online okazały się bardzo ważne aż w 17 bibliotekach, a ważne w 7 (czyli w 24 bibliotekach na 26). 3 biblioteki zadeklarowały nieprzydatność drukowanych katalogów. Katalogi księgarń internetowych oceniono jako bardzo ważne w 13 bibliotekach, jako ważne w 9, średnio ważne w 1. Dla niektórych bibliotek dostęp do księgarń internetowych jest istotny ze względu na możliwość porównywania cen i ofert przed podjęciem decyzji o zamówieniu publikacji. Są takie, które szukają w księgarniach wydawnictw regionalnych i bibliofilskich. W gromadzeniu zbiorów mniej przydatne okazały się bibliografie – najwięcej bibliotek (10) oceniło bibliografie online jako średnio ważne, 6 jako ważne, a tylko 3 jako bardzo ważne. Dla 2 bibliotek okazują się one nieważne.

Drukowane bibliografie jako częściowo przydatne oceniono w 5 bibliotekach, jako ważne i bardzo ważne w 2, dla 2 bibliotek okazały się one nieważne. Katalogi innych bibliotek i katalogi centralne 6 bibliotek jako oceniło bardzo ważne, po 5 jako ważne i średnio ważne, a 2 jako nieważne. Wykorzystywane są one zwykle do weryfikacji danych bibliograficznych, rzadziej do poszukiwań literatury, którą należy pozyskać. Najczęściej jest w tym punkcie wymieniany z polskich NUKAT (10 wskazań), Biblioteka Narodowa (8 wskazań), KaRo (5 wskazań), Katalog Komputerowy Zbiorów Uniwersytetu Jagiellońskiego (3 wskazania) oraz innych bibliotek uczelnianych. Z międzynarodowych i zagranicznych katalogów najczęściej przywoływany był katalog Library of Congress (5 wskazań), KVK (4 wskazania), WorldCat i British Library (po 3 wskazania), LOC i COPAC (po 2 wskazania).

Informacji o rynku wydawniczym szuka się oczywiście również innymi drogami. Zbierane są dezyderaty czytelników, pracowników naukowych uczelni typujących książki potrzebne w procesie dydaktycznym, przegląda sylabusy. Korzysta się z ofert nie tylko wydawców i księgarń, ale też przedstawicieli handlowych, hurtowni, śledzone są zakładki „nowości” na portalach innych bibliotek. Informacji dostarcza oczywiście prasa branżowa i fachowa, katalogi aukcyjne, reklama. Ceniony jest wybór

z autopsji, odwiedzanie księgarń. Interesującym przejawem wykorzystania nowych możliwości jest stały monitoring nowości polskich na podstawie NUKAT-u, prowadzony przez Bibliotekę Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu³¹.

Polityka gromadzenia zbiorów

Obserwuje się zmiany w polityce gromadzenia zbiorów pod wpływem rozwoju technologii informacyjnych. Dotyczy to przede wszystkim rodzaju kupowanych publikacji, następuje przesunięcie ciężaru z fizycznego gromadzenia zbiorów na zapewnienie dostępu do informacji. Tendencję taką zauważano w Polsce już w połowie lat 90. XX w.³² Przez działalność gromadzenia zbiorów rozumie się dziś również zapewnianie dostępu do źródeł bibliograficznych i tekstowych zapisanych w formie cyfrowej, także tych posadowionych na zewnętrznych serwerach³³.

Coraz mniejszy jest odsetek kupowanych wydawnictw drukowanych, natomiast coraz więcej wydaje się na zakup i zapewnienie dostępu do elektronicznych czasopism, książek i wszelkiego rodzaju baz danych. Prognozuje się nawet, że czasopisma naukowe przetrwają wyłącznie w formie elektronicznej, a skracanie czasu uzyskiwania informacji także w elektronicznej książce sprawia, że wzrasta zainteresowanie pracowników nauki wersją cyfrową druku zwartego³⁴. Pojawia się postulat ujmowania w polityce gromadzenia zbiorów nie tylko licencjonowanych zasobów elektronicznych, ale także zasobów otwartego Internetu. Chodzi tu przede wszystkim o określenie, jaką część bieżących zbiorów powinny te zasoby stanowić i jakich kategorii (dziedzin wiedzy) mają dotyczyć³⁵.

W BJ największym ilościowo źródłem wpływów jest wciąż egzemplarz obowiązkowy. Wpływ druków zwartych i ciągłych z pozostałych rodzajów wpływów (dary, wymiana, kupno) to ok. 10% wpływu z egzemplarza obowiązkowego, samo kupno to ok. 2%. W myśl Ustawy o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych uprawnione biblioteki powinny otrzymywać także publikacje elektroniczne

³¹ G. Szturo: Wykorzystanie centralnych baz w pracy gromadzenia, [w:] U. Ganakowska, M. Różycka (red.): Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich. Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Pobierowo 15-17 września 2011 r. Książnica Pomorska, Szczecin 2012, s. 206-215.

³² Cz. Garnysz: Dziś i jutro biblioteki uczelni technicznej, [w:] Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce, technice i gospodarce. Materiały z seminarium, Łódź-Konopnica 20-22 września 1995 r. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź 1995, s. 26.

³³ H. Ganińska: Gromadzenie a bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach politechnik w Polsce. „Biuletyn EBIB”, nr 18, 2000, [dostęp: 11.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e018-10.html>

³⁴ E. Skubała, A. Kazan: Czy awatar bibliotekarza stanie się antidotum na problemy biblioteki XXI wieku?, [w:] Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? Łódź 15-17 czerwca 2010 r. Materiały konferencyjne. Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 168-169.

³⁵ J. Stępnik: op.cit., s. 74.

i oprogramowanie, jednak ich wpływ jest dość skromny, jak na ofertę rynkową. Zauważyć jednak należy, że (zgodnie z Ustawą) w przypadku publikacji wydanej w kilku wersjach, należy dostarczyć wersję najlepszą. W czasach gdy Ustawa powstawała różnica sprowadzała się do twardej lub miękkiej oprawy, dziś poza wersją drukowaną mamy także często elektroniczną i audiowizualną. Jak w takiej sytuacji ustalić wyższość jednej z wersji? Wydawcy dość często dostarczają audiobooki, a znacznie rzadziej publikacje elektroniczne. W 2011 r. w ramach egzemplarza obowiązkowego wpłynęło ok. 2900 dokumentów elektronicznych zapisanych na nośnikach typu płyta CD lub USB, natomiast 313 dokumentów w postaci plików. Daje się zauważać wzrost liczby wpływających dokumentów elektronicznych zwartych³⁶.

Jeśli chodzi o prenumeratę, drastycznie zmniejszona została liczba drukowanych czasopism zagranicznych. W 2000 r. prenumerowano 810 tytułów czasopism drukowanych, a w 2007 r. ich liczba zmalała do 330. Z prenumeraty drukowanych czasopism usunięto wszystkie, które miały swoje odpowiedniki online w prenumeracie. Liczba prenumerowanych czasopism polskich nie uległa w zasadzie zmianom, oscyluje wokół 90-100 tytułów. Skromnie prezentuje się liczba kupowanych druków zwartych. Biorąc jednak pod uwagę wartość wpływającego egzemplarza obowiązkowego, na który składają się przede wszystkim publikacje drukowane, oraz wartość zakupów do zbiorów z przewagą prenumerowanych zasobów online, to wartości te okażą się dość zbliżone.

W 2011 roku wartość publikacji wpływających z egzemplarza obowiązkowego wyniosła 2979626 zł, a zakupionych 225910 zł. Dla porównania podamy, że wartość darów w tym czasie wyniosła ponad 620 tys. zł, a wymiany ponad 220 tys. zł. BJ zapewnia dostęp do 62 baz online, a w ramach nich do prawie 36 tys. czasopism elektronicznych.

Z odpowiedzi na ankiety wynika, że znaczna większość bibliotek (19) kupuje e-booki, 3 biblioteki natomiast dopiero mają to w planach. Prawie wszystkie zapewniają dostęp do książek polskich i zagranicznych online. Dostęp do książek elektronicznych tylko w 8 bibliotekach wpłynął na zmniejszenie się liczby nabywanych książek drukowanych. Inaczej sprawa się ma z czasopismami. W prenumeracie czasopism nieraz następuje znaczne ograniczanie liczby zamawianych tytułów drukowanych. Dostęp do wersji elektronicznych sprawia, że w 17 bibliotekach zmniejszono liczbę nabywanych drukowanych czasopism zagranicznych, a w 15 również polskich. Prenumerata czasopism zagranicznych

³⁶ A. Cieślak: Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w roku 2011, sprawozdanie. „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”. R. 62, 2012, s. 263-264.

pozostała bez zmian w 1 bibliotece, a w 1 się zwiększyła, natomiast polskich bez zmian pozostała w 5, a w 1 się zwiększyła. Na wielkość prenumeraty wpływ mają także inne czynniki, toteż biorąc pod uwagę liczbę prenumerowanych tytułów w 2000 i 2013 roku otrzymamy nieco inne dane. Wynika z nich, że liczba polskich tytułów czasopism w prenumeracie (w podanym okresie) pozostała bez zmian w 1 bibliotece, w 4 wzrosła z 4% do 60%, a w 10 zmalała z 2% do 71% (średnio o ok. 30%). Natomiast prenumerata czasopism zagranicznych wzrosła tylko w 1 bibliotece (o 2%), a w 14 zmalała z 83% do 5%, w 8 bibliotekach spadek liczby tytułów kształtował się na poziomie powyżej 60% (średnia 57%).

Te zmiany w polityce gromadzenia zbiorów stawiają nowe zadania i wyzwania przed bibliotekarzem zajmującym się gromadzeniem zbiorów. Opis stanowiska bibliotekarza zajmującego się gromadzeniem zbiorów elektronicznych, opracowany przez Bożenę Bednarek-Michalską, obejmuje gromadzenie, zarządzanie i rozwijanie elektronicznej kolekcji³⁷. Ma on odpowiadać za właściwy dobór, selekcję, zasady przechowywania w bibliotece, przestrzeganie licencji i umów, współpracować z dostawcami, promować i monitorować kolekcję. Sytuuje to jego pracę na pograniczu wielu innych oddziałów, jednak w większości bibliotek stanowiska takie umiejscowione są w oddziałach gromadzenia zbiorów lub w oddziałach czasopism, w pojedynczych tylko w oddziałach informacji naukowej lub kolekcjach specjalnych. Obserwuje się też tworzenie podzespołów lub zespołów zadaniowych osób z różnych jednostek organizacyjnych, którzy realizują te zadania³⁸.

Zmienił się sposób realizowania polityki gromadzenia zbiorów. Niektórzy wskazują na niebezpieczeństwo częściowej utraty kontroli nad gromadzeniem zbiorów w tej formie, ponieważ dostawca może zmienić zawartość bazy, a właściciel strony internetowej jej zawartość lub adres³⁹. Korzystniejsze warunki cenowe, w przypadku nabywania dostępu do pakietów baz i czasopism, prowadzą do poszerzenia zakresu merytorycznego zbiorów, celowego lub wymuszonego przez dostawcę, co może mieć znaczenie w przypadku bibliotek specjalistycznych, profilowanych. Polityka cenowa dostawców sprawia, że zawarte w pakietach tytuły nieodpowiadające profilowi biblioteki nieraz przeważają nad tymi, które z racji polityki gromadzenia zbiorów są pożądane. Tematyka nie jest jednak jedynym kryterium brany pod uwagę podczas podejmowania decyzji o prenumeracie. Istotne są także kwestie techniczne, jakoś

³⁷ B. Bednarek-Michalska: op.cit., s. 16-17.

³⁸ U. Wojtasik: Tradycja i nowoczesność w gromadzeniu książek zagranicznych na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej, [w:] Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, s. 144.

³⁹ J. Stępnik: op.cit., s. 74.

platformy udostępniania, możliwość archiwizowania nabytych treści, koszty. Innym wskazywanym problemem jest konieczność zakupu i ciągłej modernizacji sprzętu komputerowego i oprogramowania, potrzebnego do wyszukiwania informacji zawartych w dokumentach elektronicznych⁴⁰.

Te zmiany w polityce gromadzenia wpływają także na zwiększenie współpracy między bibliotekami i zmiany w zakresie jej współpracy. Wysokie koszty dostępu do zasobów elektronicznych i możliwość większego wpływu na warunki umów powodują łączenie się bibliotek w konsorcja. Zwraca się również uwagę na fakt, że w przypadku zbiorów tradycyjnych realizacja polityki gromadzenia zbiorów oparta jest na środkach własnych. W przypadku zasobów elektronicznych, online, prawie od początku finansowanie pochodziło ze źródeł zewnętrznych – z dotacji z budżetu państwa lub z dofinansowania celowego z budżetu jednostki, która dostarczała bibliotece dodatkowe środki na prenumeratę elektronicznych baz danych. Wpływ państwa na gromadzenie zbiorów zaznacza się także przez licencje krajowe, których trwanie ma znaczenie dla zachowania ciągłości i stabilności dostępu do literatury naukowej⁴¹.

Badanie wykorzystania zbiorów

Rozwinięte biblioteczne systemy komputerowe i inne narzędzia informatyczne umożliwiają bibliotekom monitorowanie stanu wykorzystania zarówno księgozbioru tradycyjnego, ujętego w katalogu komputerowym, jak i publikacji dostępnych online. W BJ statystyki użytkowania baz danych online pozwalają zweryfikować zasadność ich dalszego prenumerowania. Badane jest nie tylko to, jak często i jak długo czytelnicy z nich korzystają, ale także, w przypadku zdalnego korzystania przez pracowników i studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, z jakich jednostek uczelnianych. Służy to rozliczeniom między poszczególnymi jednostkami Uniwersytetu, partycypującymi w finansowaniu niektórych baz danych. Z kolei z komputerowego systemu bibliotecznego uzyskiwane są raporty dotyczące najczęściej wypożyczanych tytułów i tytułów z najdłuższymi listami rezerwacji, które po weryfikacji brane są pod uwagę przy podejmowaniu decyzji zakupowych.

⁴⁰ M. Pawłowska, M. Krośniak: E-czasopisma: ich promocja i wykorzystanie - doświadczenia Biblioteki Jagiellońskiej i bibliotek instytutowych UJ w tym zakresie, [w:] H. Ganińska (red.): Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność. T. 1. Materiały konferencyjne Poznań 15-17 czerwca 2005. BG Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005, s. 24-27.

⁴¹ J. Stępnik: op.cit., s. 71.

Nie sprawdza się natomiast, z których publikacji czytelnicy nie korzystają, ponieważ zbiory BJ w 100% wchodzi w Narodowy Zasób Biblioteczny i w związku z tym nie przeprowadza się ich selekcji, z wyjątkiem ograniczonego zasobu wieloegzemplarzowego.

Inne polskie biblioteki uczelniane także prowadzą badanie wykorzystania baz online, zwykle raz w roku, choć niektóre częściej. Wyniki tych badań są podstawą do rezygnacji z danego tytułu lub zamiany go na inny, mają zasadnicze znaczenie dla decyzji o kontynuowaniu prenumeraty. Dwie tylko biblioteki podały, że nie sprawdzają statystyk wykorzystania zasobów online. Prawie wszystkie biblioteki korzystają również z raportów o wykorzystaniu księgozbioru, generowanych z katalogu online, tylko 3 nie przeprowadzają takich badań. W większości wypadków badane jest, które tytuły są najczęściej wypożyczane (19 bibliotek), które mają najwięcej rezerwacji (15 bibliotek), z których nikt nie korzysta w założonym okresie (12 bibliotek). Pomaga to w zaspokajaniu potrzeb czytelniczych przez dokupowanie najbardziej poszukiwanych publikacji oraz w racjonalnym zarządzaniu księgozbiorem przez wycofywanie niewykorzystywanych materiałów z wolnego dostępu do magazynu lub ubytowanie z biblioteki. Niektóre biblioteki uzyskują także wykazy publikacji zagubionych lub zniszczonych. Przykład takich raportów wraz z omówieniem procedur, które wspomagają, można znaleźć w artykule dotyczącym Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej⁴².

Statystyki i raporty, uzyskiwane z systemów zintegrowanych, pozwalają na prowadzenie przemyślanej polityki gromadzenia zbiorów. W tym względzie biblioteki wykonały znaczny krok naprzód w ciągu ostatnich lat. Taką opinię można sformułować po zapoznaniu się z wynikami badań, przeprowadzonymi w 2005 r. przez Ewę Busse-Turczyńską⁴³. Wówczas większość ankietowanych bibliotek w procesie gromadzenia zbiorów nie wykorzystywała analiz statystycznych wykorzystania księgozbioru, sporządzanych na podstawie katalogu online.

⁴² B. Krysztofik, A. Uniejewska, I. Rzońca: Narzędzia wspomagające zarządzanie zbiorami, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 12.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/ukr.php>

⁴³ E. Busse-Turczyńska: Ocena kolekcji w polityce gromadzenia zbiorów a wykorzystanie możliwości systemów zintegrowanych w polskich bibliotekach akademickich, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/busse.php>

Portal biblioteki a gromadzenie zbiorów

Uwagę zwraca duży potencjał Internetu, który można wykorzystać w procesach gromadzenia zbiorów także przez portal biblioteki. Można w nim zamieścić dokument zawierający zapis polityki gromadzenia zbiorów, poinformować ewentualnych darczyńców o zasadach przyjmowania darów czy zaprezentować najnowsze nabytki. Standardem stało się składanie przez czytelników dezyderatów za pomocą specjalnie przygotowanego do tego celu formularza online. Jest to dziś nawet element portalu bibliotecznego brany pod uwagę podczas oceny całego serwisu bibliotecznego⁴⁴. Na portalu można także zamieszczać ofertę skierowaną do innych bibliotek w postaci list dubletów na wymianę, ale i sprzedawać lub proponować za darmo dublety czy druki zbędne wszystkim zainteresowanym lub określonym grupom (np. studentom własnej uczelni). Portal biblioteczny można też wykorzystać do prowadzenia akcji poszukiwawczej wydawnictw, które biblioteka chciałaby pozyskać do zbiorów, ale są niedostępne na rynku księgarskim lub zamieszczać listy nowości, które czytelnik może zasponsorować lub uregulować nimi swoje zobowiązania wobec biblioteki (np. kary za przetrzymanie, zagubienie lub zniszczenia książki).

Opisanych tu możliwości BJ jak dotąd jeszcze niestety nie wykorzystuje. Planowane jest to w nowym portalu, który powinien być uruchomiony w roku akademickim 2013/2014. W innych bibliotekach powszechne są formularze do składania dezyderatów. Ma je 19 bibliotek, które odpowiedziały na ankietę. Pojawiły się one na portalach bibliotecznych już w pierwszych latach XXI w., ale najwięcej ich zaistniało po 2008 r. Niewiele bibliotek, bo tylko 5 z 26, zamieszcza listy dubletów na wymianę, oferowane innym bibliotekom. Zapewne bardziej efektywne jest rozsyłanie ich pocztą e-mail, choć z drugiej strony dostępna cały czas w Internecie lista również ma swoje zalety. Jeszcze mniej bibliotek oferuje swoim użytkownikom odpłatnie lub darmowo publikacje zbędne lub dublety za pośrednictwem oferty online, choć wiele z nich ma stałe ekspozycje ze sprzedażą w bibliotece lub organizuje okazjonalne kiermasze. 4 biblioteki zamieszcza listy tytułów, które chciałyby nabyć lub pozyskać darmowo. Są to listy publikacji wyczerpanych, brakujących tomów starych wydawnictw, zagubionych lub zniszczonych przez czytelników, ale też nowości, których zakup mogą sfinansować czytelnicy.

⁴⁴ R. Sapa: *Benchmarking w doskonaleniu serwisów WWW bibliotek akademickich*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005, s. 74.

Efektywne wykorzystanie możliwości, jakie daje portal biblioteki w gromadzeniu zbiorów wymaga akcji informacyjnej i propagującej w środowisku i w otoczeniu biblioteki. Wydaje się, że składanie tą drogą dezyderatów przez czytelników jest najbardziej przydatne i wykorzystywane, natomiast umieszczanie list dubletów i pozycji poszukiwanych przez bibliotekę ma znaczenie pomocnicze, wspierające inne, bardziej aktywne działania bibliotekarzy zajmujących się gromadzeniem zbiorów.

Podsumowanie

Zadaniem oddziałów zajmujących się gromadzeniem zbiorów jest stworzenie kolekcji, zaspokajającej potrzeby czytelnicze i informacyjne użytkowników biblioteki, a jakość pracy decyduje o możliwości ich zaspokojenia. Wykorzystanie nowych technologii nie tylko ułatwia pracę, ale staje się koniecznością, by zapewnić odpowiedni poziom usług biblioteki. Narzędzia informatyczne oraz dostęp do informacji stały się niezbędne, choć wiele innych czynników decyduje o możliwości realizacji zadań związanych z gromadzeniem zbiorów.

Jak zauważa Jacek Wojciechowski, komputeryzacja wpływa na zmianę charakteru pracy, co przejawia się w tym, że procesy biblioteczne przebiegają wg odpowiednich programów komputerowych, ale składowe czynności, składające się na procesy gromadzenia, nie ulegają zmianie⁴⁵. Racjonalizacja pracy przy wprowadzeniu procesów automatyzacji wymaga przeprowadzenia pewnych zmian, należy przyjrzeć się organizacji pracy, wyeliminować zbędne czynności, często powtarzające się na kolejnych etapach drogi książki. Problemem przy komputeryzacji jest to, że z jednej strony twórcy systemów oferują możliwości z różnych względów niewykorzystywane przez biblioteki, z drugiej – brakuje funkcji potrzebnych bibliotekom.

W gromadzeniu zbiorów najczęściej wskazuje się na brak możliwości obsługi prac związanych z wymianą, takich jak przeprowadzenia bilansu wymiany czy wysyłki publikacji na wymianę, związanych z tym raportów, statystyk. Wynika to chyba z tego, że, jak się daje zauważyć, moduły gromadzenia to programy służące przede wszystkim do obsługi zakupów, inne rodzaje wpływów są potraktowane marginalnie. Skutkuje to tym, że często w oddziałach gromadzenia zbiorów polskich bibliotek uczelnianych stosowane są dodatkowe programy czy bazy, a nawet bardzo licznie tradycyjne kartoteki, księgi akcesyjne i inwentarzowe. Niektóre biblioteki nie decydują się nawet na implementację modułów gromadzenia, pracując w odrębnych

⁴⁵ J. Wojciechowski: *Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2001, s. 31-32.

od zintegrowanego systemu bibliotecznego bazach i systemach. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na takie decyzje bywa znaczny stopień trudności obsługi, mała elastyczność, a także zbyt duża część prac nieobjętych systemem. Na przykład w BJ reorganizacja oraz opracowanie własnej bazy o intuicyjnej, łatwej obsłudze umożliwiło wykonywanie wciąż rosnącej pracy przy niezwiększonej, ale nawet zmniejszonej nieco liczbie personelu.

Praca w zintegrowanym systemie bibliotecznym umożliwia przyspieszenie dotarcia książki do magazynu, a tym samym do rąk czytelnika, przez możliwość kopiowania opisów bibliograficznych na etapie gromadzenia z zewnętrznych katalogów centralnych, bibliografii czy innych bibliotek, a nawet, co chyba nie jest zbyt często w Polsce stosowane, z bazy dostawcy⁴⁶. Opisy bibliograficzne, których nie uda się skopiować, inicjowanie przez pracowników zajmujących się gromadzeniem zbiorów powinny być, zgodnie z ideą zintegrowanych systemów bibliotecznymi, rozbudowywane i uzupełniane na kolejnych etapach opracowania, tymczasem w Polsce obserwuje się często ich usuwanie i zastępowanie od nowa wprowadzanymi opisami na etapie opracowania formalnego. Teoria zakłada też uwidacznianie czytelnikom rekordów bibliograficznych w katalogu online na poziomie zamówienia, z różnych powodów czyni to jednak niewielka liczba bibliotek w Polsce.

Tak więc komputeryzacja procesów gromadzenia zbiorów w polskich bibliotekach uczelnianych nie wydaje się być na poziomie satysfakcjonującym, wciąż pozostaje wiele obszarów, wymagających poprawy. Wymaga to zarówno wywarcia odpowiedniego nacisku na producentów systemów bibliotecznymi lub zaangażowania kadry informatycznej, o ile taką biblioteka ma, w utworzenie własnego, dopasowanego do potrzeb oprogramowania, jak i zmian wewnątrz biblioteki, organizacyjnych, a być może i mentalnych.

Informatyzacja wywarła znaczny wpływ zarówno na technikę pracy, jak i na politykę gromadzenia zbiorów, wpływając także na nowe formy współpracy między bibliotekami. Źródła internetowe, do których trzeba samodzielnie dotrzeć lub których treści dystrybuowane są przez nadawców dostarczają informacji o ofercie rynku wydawniczego i księgarskiego. Dane bibliograficzne zebranych propozycji zakupu łatwo zweryfikować dzięki dostępowi do krajowych i światowych katalogów centralnych, bibliotecznymi i bibliografii. Opisy bibliograficzne zamawianych lub wpływających pozycji można skopiować z zewnętrznych źródeł, a same zamówienia

⁴⁶ Biblioteka Kolegium Europejskiego w Natolinie pobiera opisy zakupionych książek z systemu Collection Manager firmy Blackwell, który jest jej głównym dostawcą książek angielskojęzycznych. Zob.: P. Mielczarek: Wykorzystanie modułu gromadzenia systemu Horizon w procesie gromadzenia druków zwartych w bibliotece Kolegium Europejskiego w Natolinie. „Przegląd Biblioteczny”, z. 2, 2010, s. 193-202.

przesłać do dostawcy drogą elektroniczną. System monitoruje stan zamówienia i generuje monity do dostawców. Można uzyskać raporty finansowe i statystyczne, ale nie zawsze pokrywają one całe zapotrzebowanie na sprawozdania.

W zakupach publikacje elektroniczne, zwłaszcza czasopisma, zaczynają wypierać publikacje drukowane. Drastycznie maleje prenumerata czasopism drukowanych. Przejmowanie przez koncerny wydawnicze najważniejszych tytułów naukowych i wzrost cen sprawiają, że biblioteki łączą się w konsorcja w celu negocjowania korzystnych warunków umowy i cen. Także licencje krajowe (bazy online kupowane przez państwo dla wszystkich jednostek naukowo-badawczych) pozwalają na oszczędności w skali kraju. Wysokie koszty wymagają osobnego, specjalnego finansowania – dotacji celowych w ramach uczelni lub z ministerstwa.

Te zjawiska stawiają bibliotekarzom zajmującym się gromadzeniem zbiorów nowe wymagania. Konieczna jest znajomość oferty oraz źródeł informacji dostępnych w Internecie, bibliotekarz musi mieć umiejętność poruszania się w świecie informacji, orientować się, gdzie jej szukać i w jakich przypadkach. Łatwiejsza komunikacja dzięki rozwojowi technik informatycznych umożliwia szybsze niż kiedykolwiek i skuteczne dotarcie do informacji.

Bibliografia

1. Bednarek-Michalska B.: Opis stanowiska pracy specjalisty gromadzenia dokumentów elektronicznych (DE). „Bibliotekarz”, nr 4, 2001, s. 15-19.
2. Chrzan E.: Komputeryzacja bibliotek naukowych w Polsce. Ewolucja świadomości, [w:] Wojciechowska M. (red.): Elektroniczny wizerunek biblioteki. Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2008, s. 183-192.
3. Cieślak A.: Działalność Biblioteki Jagiellońskiej w roku 2011, sprawozdanie. „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej”. R. 62, 2012, s. 249-297.
4. Dąbrowska E.: AFAS – system obsługi zamówień i księgowania wydatków w ocenie użytkownika. „Bibliotekarz”, nr 3, 1998, s. 11-14.
5. Dąbrowska E.: Ocena użyteczności internetowych narzędzi angażujących użytkownika i otoczenie biblioteki w proces kształtowania księgozbioru, [w:] Wojciechowska M. (red.): Bibliotekarze i czytelnicy w dobie nowych technologii i koncepcji organizacyjnych bibliotek. Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2013, s. 103-118.
6. Dąbrowska E.: Problem komputeryzacji procesów gromadzenia zbiorów w polskich bibliotekach naukowych – możliwości systemów bibliotecznych a potrzeby bibliotek. „Bibliotheca Nostra”, nr 3 (25), 2011, s. 122.
7. Dąbrowska-Charytoniuk D.: Konsorcja jako nowy sposób gromadzenia dostępów do światowych zasobów informacji naukowej. „Forum Bibliotek Medycznych”. R. 1, nr 2, 2008, s. 170-180.

8. Derfert-Wolf L., Skibicka T.: Praktyczne zastosowanie TQM w zarządzaniu biblioteką, [w:] Sokołowska-Gogut A. (red.): Wdrażanie nowoczesnych technik zarządzania w instytucjach non-profit na przykładzie naukowej biblioteki akademickiej. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1998, s. 37-54.
9. Dudzińska E.: Zmiany struktury i realizacji podstawowych funkcji bibliotek uczelnianych w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych, [w:] Masikowska K. (oprac. red.): Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce, technice i gospodarce, materiały z seminarium, Łódź-Konopnica 20-22 września 1995 r. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź 1995, s. 5-18.
10. Dziadkiewicz W.: Struktury organizacyjne bibliotek akademickich – odbiciem zmian, [w:] Sokołowska-Gogut A. (oprac. red.): Badania porównawcze polskich bibliotek naukowych, materiały z konferencji (Kraków 19-21 września 2001 r.). Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2001, s. 145-155.
11. Dziak J.: Zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjnych w procesie gromadzenia zbiorów na przykładzie biblioteki wyższej uczelni technicznej, [w:] Pietruch-Reizes D. i Babik W. (red.): Usługi – aplikacje – treści w gospodarce opartej na wiedzy. Polskie Towarzystwo Informatyki, Warszawa 2004, s. 168-173.
12. Filipowicz A.: Internet w gromadzeniu zbiorów, [w:] Wołosz J. (red.): Jak automatyzujemy biblioteki publiczne? Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 2001, s. 121-126.
13. Frączek R., Swoboda I.: Wpływ nowych technologii na przemiany pracy współczesnych bibliotek szkół wyższych, [w:] Socha I. (red.): Biblioteki szkół wyższych w społeczeństwie wiedzy: uwarunkowania i wybrane zagadnienia. T. 2, Narzędzia i formy funkcjonowania. Uniwersytet Śląski, Katowice 2010, s. 46-94.
14. Gajda I., Ptak A.: Struktury organizacyjne nowoczesnych bibliotek uczelnianych, [w:] Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? IV Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź 15-17 czerwca 2010 r., materiały konferencyjne. Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 141-152.
15. Garnysz Cz.: Dziś i jutro biblioteki uczelni technicznej, [w:] Masikowska K. (oprac. red.): Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce, technice i gospodarce, materiały z seminarium, Łódź-Konopnica 20-22 września 1995 r. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź 1995, s. 19-29.
16. Kegel A., Świerczyńska-Boisse M.: Biblioteka uczelni technicznej w zmienionych warunkach na przykładzie Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej, [w:] Masikowska K. (oprac. red.): Zmiana miejsca i roli biblioteki w uczelni technicznej jako efekt przeobrażeń w nauce, technice i gospodarce, materiały z seminarium, Łódź-Konopnica 20-22 września 1995 r. Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź 1995, s. 65-74.
17. Mielczarek P.: Wykorzystanie modułu gromadzenia systemu Horizon w procesie gromadzenia druków zwartych w bibliotece Kolegium Europejskiego w Natolinie. „Przegląd Biblioteczny”, z. 2, 2010, s. 193-202.

18. Mojejko-Kotlińska K.: Bazy danych w automatyzacji funkcji bibliotecznych w BG UMCS w Lublinie, [w:] Nowakowski A. (red.): Infobazy '2002 – bazy danych dla nauki, materiały konferencji, Gdańsk, 24-26 czerwca 2002 r. Centrum Informatyczne TASK, Gdańsk 2002, s. 183-188.
19. Pawłowska M., Krośniak M.: E-czasopisma: ich promocja i wykorzystanie – doświadczenia Biblioteki Jagiellońskiej i bibliotek instytutowych UJ w tym zakresie, [w:] Ganińska H. (red.): Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność. T. 1, materiały konferencyjne, Poznań 15-17 czerwca 2005 r. Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005, s. 24-27.
20. Sapa R.: Benchmarking w doskonaleniu serwisów WWW bibliotek akademickich. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2005.
21. Seta M.: Zmiany w strukturach organizacyjnych bibliotek akademickich, [w:] Wojciechowska M. (red.): Koncepcje organizacyjne bibliotek. Wydawnictwo Ateneum, Gdańsk 2012, s. 73-80.
22. Skoczyński B.: Narzędzia informatyczne do zarządzania pracą Oddziału Gromadzenia w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. „Bibliotekarz”, nr 6, 2007, s. 9-12.
23. Skubała E., Kazan A.: Czy awatar bibliotekarza stanie się antidotum na problemy biblioteki XXI wieku? [w:] Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? Łódź 15-17 czerwca 2010 r., materiały konferencyjne. Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 168-169.
24. Stępiak J.: Polityka gromadzenia zbiorów elektronicznych – od samofinansowania do licencji krajowych, [w:] Biblioteka w kryzysie czy kryzys w bibliotece? Łódź 15-17 czerwca 2010 r., materiały konferencyjne. Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Łódź 2010, s. 71-84.
25. Szkutnik Z.: Konsorcja biblioteczne – nową formą organizacji gromadzenia wydawnictw ciągłych, [w:] Sokołowska-Gogut A. (red.): Wdrażanie nowych technik zarządzania w instytucjach non-profit na przykładzie naukowej biblioteki akademickiej. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1998, s. 245-258.
26. Szturo G.: Wykorzystanie centralnych baz w pracy gromadzenia, [w:] Ganakowska U., Różycka M. (red.): Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich, materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Pobierowo 15-17 września 2011 r. Książnica Pomorska, Szczecin 2012, s. 206-215.
27. Ścibor E.: Zarys historii mechanizacji i automatyzacji bibliotek w Polsce, [w:] Jacquesson A.: Automatyzacja bibliotek: zarys historyczny, strategie, perspektywy. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1999, s. 12-13.
28. Śliwińska M.: Impresje na temat zmian organizacyjnych w bibliotece, [w:] Jazdon A., Stachowska-Musiał E. (red. meryt.): Biblioteka naukowa: automatyzacja, organizacja, zarządzanie, materiały z konferencji naukowej „Organizacja i zarządzanie bibliotekami w procesie automatyzacji”, Poznań 15-17 listopad 1994 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa 1995, s. 130-136.

29. Tetela G.: Przemiany struktury organizacyjnej systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Śląskiego, [w:] Heska-Kwaśniewicz K. (red.): W kręgu książki, biblioteki i informacji naukowej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Żmigrodzkiemu. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2004, s. 87-94.
30. Wojciechowski J.: Bibliotekarstwo. Kontynuacje i zmiany. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2001.
31. Wojtasik U.: Tradycja i nowoczesność w gromadzeniu książek zagranicznych na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej, [w:] Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, s. 138-145.
32. Zybert E.B.: Nowe tendencje w zakresie organizacji i zarządzania bibliotekami, [w:] Organizacja i zarządzanie bibliotekami w aspekcie automatyzacji: problemy i perspektywy, materiały z ogólnopolskiego seminarium, Gdańsk 8-9 grudnia 1997 r. Centrum Ustawicznego Kształcenia Bibliotekarzy, Warszawa 1998, s. 26-38.
33. Żmigrodzka K.: Analiza funkcjonalności modułu gromadzenia w bibliotekach „prolibowych”, [w:] Ganakowska U., Różycka M. (red.): Strategie gromadzenia zbiorów w bibliotekach polskich, materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Pobierowo 15-17 września 2011 r. Książnica Pomorska, Szczecin 2012, s. 50-64.
34. Żmigrodzka K.: Nowe formy pracy Oddziału Gromadzenia Zbiorów, [w:] Żmigrodzka B. (red.): Ewolucja procesów bibliotecznych na tle dziejów Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. Biblioteka Główna Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 62.
35. Busse-Turczyńska E.: Ocena kolekcji w polityce gromadzenia zbiorów a wykorzystanie możliwości systemów zintegrowanych w polskich bibliotekach akademickich, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 15.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/index.php>
36. Domino P.: Baza rejestracyjna oddziału gromadzenia BUWr. „Biuletyn EBIB”, nr 4, 2005, [dostęp: 03.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/65/domino.php>
37. Dudziak D.: II Seminarium „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”. Omówienie ankiety, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 07.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/dudziak.php>
38. Filipowicz A.: Nowe media w pracy działu gromadzenia. „Biuletyn EBIB”, nr 2, 1999, [dostęp: 08.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib02/filip.html>
39. Ganińska H.: Gromadzenie a bibliotekarz dziedziny w bibliotekach politechnik w Polsce. „Biuletyn EBIB”, nr 18, 2000, [dostęp: 11.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e018-10.html>

40. Grocholska B.: Status rekordu „odkryty” – czy warto pokazywać opis bibliograficzny na etapie zamówienia książki, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 03.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/grocholska.php>
41. Janusz D.: ALEPH w gromadzeniu – ocena narzędzia po 4 latach eksploatacji, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 19.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/janusz.php>
42. Krysztofik B., Uniejewska A., Rzońca I.: Narzędzia wspomagające zarządzanie zbiorami, [w:] EBIB – Materiały konferencyjne nr 11. II Seminarium, „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”, Wrocław 23-24 czerwca 2005, [dostęp: 12.09.2013 r.]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/ukr.php>